

TEOSESITTELY

Torstai 4.10.2019 klo 19 Konserttisali

"MAAILMAN TUULISTA"

SINFONIASARJA III

Kuopion kaupunginorkesteri

Jaakko Kuusisto, kapellimestari

Jan-Erik Gustafsson, sello

John Corigliano (1938-): Sinfonia nro 2 (2001)

Antonín Dvořak (1841-1904): Sellokonsertto h-molli op. 104 (1895)

Maantieteellinen näkökulma musiikkiin solahti kuin itsestään Jaakko Kuusiston ensimmäisen ylikapellimestarikauden sinfoniasarjaan Kuopiossa. Tässä konsertissa matkataan uudelle mantereelle. "Olen varmasti muita suomalaisia kapellimestareita vahvemmin amerikkalaisessa musiikissa marinoitunut", nauraa Kuusisto, joka on asunut ja opiskellut Yhdysvalloissa pitkään.

Antonín Dvořakin h-mollikonsertto sellolle ja orkesterille (1895) sai alkunsa Amerikassa, säveltäjän toimiessa Kansallisen musiikkikorkeakoulun johtajana New Yorkissa. Hän oli ottanut tehtävän vastaan 1892, mutta koti-ikävä palautti hänet takaisin Böömiin vuonna 1895. Amerikan aika oli tuottelias. Pari vuotta ennen sellokonserttoa oli valmistunut hänen tunnetuin orkesteriteoksensa, lisänimen *Uudesta maailmasta* saanut yhdeksäs sinfonia, sekä kamarimusiikkiteoksia, joista tunnetuin on jousikvartetto 'Amerikkalainen'.

Sellokonserttoa oli Dvořakilta pyydetty useasti. Säveltäjä ei ajatuksesta innostunut, koska hänestä sello oli mainio orkesterisoitin, mutta täysin sopimaton soolokonserttoon. Lopulta hän kuitenkin taipui. Dvořakin pitkäaikainen ystävä, sellisti Hanuš Wihan oli yksi konsertton innokkaista toivojista. Nähtyään teoksen partituurin Wihan ehdotti siihen lukuisia korjauksia, mm. kahden kadenssin lisäämistä. Dvořak kuitenkin teki vain joitakin pieniä tarkennuksia ja kirjoitti kustantajalleen: "Annan teokseni teille vain, jos lupaatte, ettei kukaan – ei edes arvoisa ystäväni Wihan – tee siihen mitään muutoksia ilman minun hyväksyntääni ja lupaa. Ja myös että viimeiseen osaan ei liitetä kadenssia, kuten Wihan on ehdottanut. Ja että teoksen muoto säilyy sellaisena, kuin olen sen halunnut ja ajatellut".

Konsertosta tuli solistilleen vaativa. Se on jokaisen kansainvälisen sellotaiteilijan keskeistä ohjelmistoa ja edellyttää soittajaltaan sekä kypsyyttä että teknistä taituruutta. "Kesti melko kauan ennen kuin otin tämän konsertton ohjelmistooni", kertoo Jan-Erik Gustafsson. "Ensin piti päästä teini-ikäisen kliseistä irti ja aikuistua, kunnioitus tätä konserttoa kohtaan oli niin suuri." Tehtävät Ruotsin radion sinfoniaorkesterin soolosellistina pitävät Gustafssonin osan vuodesta Tukholmassa, mutta käytännössä hän asuu talvet Lontoossa, josta käsin on kätevää liikkua solistitehtäviin eri puolille maailmaa. Parikymmentä vuotta sitten alkanut Loviisan Sibeliuksen päivien taiteellinen johtajuus pitää hänet ankkuroituna suomalaiseen musiikkilämään. Kesäkaudella koti on Suomessa.

Useissa Dvořakin Amerikan kauden teoksissa voi kuulla vaikutteita afro-amerikkalaisesta alkuperäismusiikista, selvimpänä jo aiemmin mainituissa jousikvartetossa ja yhdeksännessä sinfoniassa. Sellokonsertossa nämä vaikutteet eivät ole yhtä selviä. Elämä New Yorkissa ei tuntunut enää yhtä hauskalta ja ajatus kotiinpaluusta houkutti. Dvořak kaipasi kotona Vysokassa olevia

lapsiaan, lisäksi hänen nuoruuden rakastettunsa ja kälynsä Josefina oli vakavasti sairas. Säveltäjä palasi kotiin ja viimeisteli sellokonserttinsa siellä. Josefina kuoli pian säveltäjän kotiinpaluun jälkeen. Kälynsä muistoksi Dvořak sijoitti konserttinsa toiseen osaan otteen säveltämästään laulusta *Suokaa minun jäädä yksin unelmiini* (Neljä laulua op. 82), joka oli Josefinan lempikappale. Rakenteeltaan eheä teos huipentuu poikkeuksellisen hienoon finaaliin. "Se on aivan uskomaton ja kuuluu ylivoimaisesti parhaisiin tuntemiini. Se rakentuu aivan upealla tavalla ja saa ihon kananlihalle joka kerta", toteaa Gustafsson ja keksii kaikille ymmärrettävän vertauksen: "*Star Warsissa* on samankaltainen tunnelma!"

Antonín Dvořak oli nöyrä ja uskonnollinen mies. Hän sai vaimonsa Annan kanssa yhteensä yhdeksän lasta, joista kolme ensimmäistä menehtyi pikkulapsina. Dvořak itse oli yhdeksänlapsisen perheen esikoinen, jonka odotettiin seuraavan sukunsa perinteitä ja ottavan paikkansa joko lihakauppiaana tai kapakoitsijana. Näin oli aina ollut. Mutta suku oli myös musikaalinen ja Antonín oli ensimmäinen, joka valitsi perheen harrastuksen ammatikseen. Pojan lahjakkuus oli niin ilmeistä, että isä hyväksyi valinnan ja antoi hänen opiskella. Taitavasta viulistista tuli suuri säveltäjä. Keväällä 1904 Dvořak oli sairastellut. Toukokuun ensimmäisenä päivänä hän tunsu olonsa hiukan paremmaksi ja osallistui perheensä sunnuntailounaalle. Hiukan syötyään hän sanoi: "Minua hiukan huimaa, taidanpa mennä lepäämään." Sanat jäivät lempeän säveltäjän viimeisiksi.

Yhdysvaltalainen säveltäjä John Corigliano on asunut New Yorkissa koko ikänsä. Hänen vanhempansa olivat muusikoita, isä John Corigliano vanhempi, teki pitkän uran New Yorkin Filharmonisen orkesterin konserttimestarina, äiti Rose Buzen oli pianisti.

Coriglianon teosluettelossa on yli sata sävellystä, sinfonioita on kolme. Hänet on palkittu Pulitzer- ja Grawemeyer-palkinnolla, neljällä Grammylla ja yhdellä Oscarilla. Hän opiskeli sävellystä Otto Lueningin, Vittorio Gianninin ja Paul Crestonin johdolla. Ennen menestystään säveltäjänä Corigliano toimi mm. tuottajan assistenttina Leonard Bernsteinin urauurtavissa televisioituissa lastenkonserteissa, jollaisia nykyisin kutsutaan yleisötyöksi.

Suurin osa Coriglianon teoksista on kirjoitettu suurelle orkesterille. Hänen sävellyksensä ovat helposti lähestyttäviä ja hän käyttää runsaasti erilaisia tyylejä, jopa samassa sävellyksessä. Toinen sinfonia on laajamuotoinen teos jousiorkesterille. John Corigliano ei pitänyt todennäköisenä, että koskaan ylimalkaan kirjoittaisi sinfonioita. Näkökannan muutti AIDS-katastrofi, joka vei monia hänen ystäviään ennen aikaiseen kuolemaan. Ensimmäinen sinfonia syntyi heidän kunniakseen, aihe oli riittävän suuri tähän sävellysmuotoon.

Tämän enempää sinfonioita Corigliano ei aikonut säveltää. "Maailma on täynnä niin hienoja sinfonioita, että arvelin tyydyttäväni korkeintaan omaa egoani kirjoittamalla niitä lisää." Tästä päätöksestä hänen päänsä käänsi Bostonin sinfoniaorkesteri, joka pyysi häneltä teosta kuuluisan konserttisalin 100-vuotisjuhliin. Toisen sinfonian lähtökohtana on Coriglianon ensimmäinen jousikvartetto, jonka hän sävelsi Cleveland-kvartetin jäähyväiskiertueelle 1996. Kuten ensimmäinen sinfonia, myös jousikvartetto nousee hyvin voimakkaista inhimillisistä tunteista. Kvartetton taustalla ovat jäähyväiset.

Pohtiessaan, kuinka laajentaa kvartetto sinfoniaksi, Corigliano vaali mm. jousisoitinten intensiteettiä, joka on seurausta niiden melko rajallisesta dynamiikasta. Fortissimon pitäisi syntyä intensiteetistä, ei volyymista. Niinpä hän päätti jättää sinfonian teokseksi jousiorkesterille, mikä

helpotti myös ajatusta uuden sinfonian kirjoittamisesta maailman mestariteosten joukkoon: "Sinfonia jousiorkesterille on ihan omanlaisensa otus, eikä niitä ole montaa."

Kvartetton muokkaaminen sinfoniaksi tarjosi mielenkiintoisia mahdollisuuksia. Kun soittajia on enemmän, soitinsektioita jakamalla harmonioihin oli saatavissa syvyyttä. Virtuosisia jaksoja on jaettu useamman soittajan kesken ja kaikujaksot, joiden toteuttaminen on kvartetille melko työlästä, onnistuvat suurella orkesterilla helpommin, kun jouset saavat solistisesti vastata kaikuna toistensa kutsuihin. "Teos käsittelee jousiorkesteria kokonaisuutena ja soinniltaan ainutlaatuisena. Siten jousikvartetto muuntuu sinfoniaksi ja jousiryhmä jousiorkesteriksi."

Suomessa harvoin kuultu John Coriglianon toinen sinfonia toi hänelle Pulitzer-palkinnon. Hän opettaa yhä New Yorkin Juilliard-musiikkikorkeakoulussa ja hänellä on kunniaprofessuuri Lehman Collegessa ja New Yorkin yliopistossa, joka perusti myös hänen nimeään kantavan stipendin. Corigliano täytti tämän vuoden helmikuussa 80 vuotta.

Tekstit:

Hannele Eklund ja Minna Lindgren

© *Maisteriviestintää*